

Tudomásul kell vennünk, hogy a tulajdonosi érdekek és a közérdek közötti harc egyidős a szerzői joggal. A tudományos kommunikáció új, gyorsan változó világában legalább három dolgot kell tennünk.

- Egyaránt el kell fogadnunk az információval kapcsolatos tulajdonosi és közérdeket, valamint azt, hogy jogi harcuk lefolyása egyelőre még nem belátható.
- Be kell tartanunk a szerzői jog előírásait, ami azt jelenti, hogy nem hunyhatunk szemet a jog-sértések és a méltányos használat, illetve a

szerzői jogi védelem tarthatatlan követeléseit felett. Meg kell azt is értenünk, hogy ez a terület egy sor vitatható kérdést rejt magában.

- Szem előtt kell tartanunk a szerzői jog alkotmányos céljait, és azért kell dolgoznunk, hogy ezek érvényesüljenek.

/BENNETT, S.: Copyright and innovation in electronic publishing: a commentary. = *Journal of Academic Librarianship*, 19. köt. 2. sz. 1993. p. 87–91./

(Koltay Tibor)

A szlovák könyvtárügy átalakítása és a Szlovák Könyvtári Társulás

1992. szeptember 3-án három szlovák nagykönyvtár (a pozsonyi Egyetemi Könyvtár, a Szlovák Műszaki Könyvtár és a Matica slovenská kebelében működő Nemzeti Könyvtár) elhatározta, hogy megalakítja a szlovák könyvtárügy jogi személyekből álló szervezetét, a Szlovák Könyvtári Társulást (*Slovenská asociácia knižníc = SAK*).

A SAK bejegyzése a pozsonyi járásbírószágon 1992. október 1-jén meg is történt az alábbi tevékenységi körrel:

1. A SAK közreműködése a Szlovák Köztársaság informatizációs programjának megvalósításában, és a nemzeti könyvtári-információs rendszer kiépítésében, különös tekintettel a nemzetközi kapcsolódásokra.
2. Közreműködés a könyvtári fejlesztési tervek és programok, illetve a különféle könyvtári-információs munkaterületek tevékenységének koordinálásában.
3. Együttműködés az online katalogizálás és a szlovák nemzeti bibliográfiai rendszer terén.
4. A könyvtártudományi kutatási programok kimunkálásában, a szakmai képzés és továbbképzés, valamint a módszertani tevékenység koncepciójának kialakításában való részvétel.
5. Együttműködés kialakítása a kiadványi tevékenységben, illetve a tagkönyvtárak kereskedelmi aktivitásában.
6. A hazai és külföldi könyvtárakkal-információs intézményekkel kialakított kapcsolatok továbbfejlesztése.

A három kezdeményező könyvtár ezután belépésre szólította fel a köztársaság fontosabb könyvtárait. Az 1992. december 3-i alakuló ülésre 21 könyvtár jött el, és egy küldött megfigyelőt. Ez az ülés – a működési szabályzattal kapcsolatos véleménykülönbségek miatt – nem sikerült, úgyhogy a SAK végül is – 30 könyvtár részvételével 1993. március 4-én alakult meg.

Érdekes az a bevezető, amellyel e tájékoztató szerzője a SAK létrehozásának szükségességét indokolja. Mindenekelőtt azt állapítja meg, hogy az 1989. évi bársnyos forradalmat követően a szlovák könyvtárügy rendeltetésében indult meg az átmenet, mégpedig az ideológiai-ellenőrző funkcióból az információs-műszaki funkció ellátásának az irányába.

Természetesen: ez az átmenet korántsem könnyű. Mégsem szabad a szocialista könyvtárügy „régiszip idejét” mindinkább emlegető konzervatívok nézeteinek „bedőlni”. Számukra ui. mindig a statisztika volt az egyetlen „világítótorony”. Ma is az 5–10 évvel ezelőtti adatokkal operálnak, mondván: hol vannak a mai olvasóforgalmi és állománygyarapítási adatok az akkoriaktól. Valóban: hol is vannak? Részint tény, hogy a mai nehéz időkből megcsappan a kultúra iránti érdeklődés, és a hosszabb távon kamatozó szellemi beruházásokat is akadályozza az állampolgárok mindennapi gondja-baja. Részint azonban azt is fel kell vetni, hogy azok az 5–10 év előtti statisztikák nem lakkozottak-e, nincs-e bennük egy sor „muszáj használat és kölcsönzés” a majdnem mindenki számára kötelező agymosó szemináriumokra történő felkészülés miatt, nem volt-e túldimenzionált az az intézményrendszer, amely ezeket a „világgraszoló” statisztikákat produkálta.

A mostani nehéz helyzetben egyvalami látszik bizonyosnak: a könyvtár- és tájékoztatásügy új fejlesztési koncepciójának nem szabad és nem lehet egyetlen munkatárs asztalán megszületnie, függetlenül attól, hogy az a munkatárs a Kulturális Minisztériumban avagy a Matica slovenskában dolgozik-e. És főként: ennek az új koncepciónak a kimunkálásába ne kapcsolódjanak be azok, akik a régi rendszert építették. A könyvtárügy új koncepciójának, egy demokratikus társadalomban eljátszható szerepének kollektív módon kell kiérlelődnie. Ebben is a jelentős könyvtárak igazgatóinak kell élen járniuk, minthogy elsősorban ők viselik a vállukon az átmenet és az átalakulás keserveit

és – persze – felelősségét. Eddig számukra nem létezett egy olyan szervezet, ahol meghányhették-vetették volna gondjaikat és terveiket. Sőt: a szlovák könyvtárügy egynemű magát átmentett „révkalauza” igencsak ellene volt egy olyan szervezet megalakulásának, amely az itt ismertetett SAK-ban realizálódott.

VONTORČÍK, E.: Slovenská asociácia knižníc a pres-tavba slovenského knihovníctva. = Knižnice a informá-cie, 25. köt. 6. sz. 1993. p. 283–286./

(Futala Tibor)

Könyvtárak és könyvtárosság Spanyolországban

Spanyolország könyvtári szervezete a 19. szá-zadra vezethető vissza, és erős francia befolyást mutat. A Spanyol Királyi Könyvtárat 1711-ben alapították, és 1836-ban lett Nemzeti Könyvtárrá. Egy 1835-ös jogszabállyal létrehozták a tartományi közkönyvtárakat.

A következő lépés köztisztviselők könyvtári munkára való kiképzése volt, amelyhez az alapot a Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos (Levéltárosok, Könyvtárosok és Archeológusok Testülete) megalapítása adta 1858-ban.

A spanyol könyvtárak alapításuktól fogva a tudományt voltak hivatottak szolgálni, így hosszú ideig hiányzott belőlük a széles értelemben vett közszolgálati funkció. Bizonyos régiókban a későbbiekben megindult a közkönyvtárak szervező-dése, így Asztúriában a helyi önkormányzatok és a munkásszervezetek támogatásával. Katalóniában 1915-ben jött létre a Biblioteca de Catalunya, a tartomány tudományos könyvtára és egy köz-könyvtári hálózat, továbbá megkezdtek a magas színvonalú könyvtárosképzést.

Nemzeti szinten a második köztársaság (1931–39) hozott nagyobb előrelépést: újraszervezték a Nemzeti Könyvtárat, amely egyúttal nagyobb költségeteshez jutott. Megszilárdult az egyetemi könyvtárak intézménye, új szakmai testületek alakultak. Az IFLA Spanyolországban rendezett második kongresszusa élénk könyvtári életet talált.

A polgárháború (1936–39) nem állította meg a fejlődést. Az első nemzeti könyvtári tervet *Maria Moliner* állította össze Valenciában, a köztársasági kormány székhelyén. A különböző tervek megvalósítása megghiúsult ugyan, de a változás magját már így is sikerült elültetni.

A Franco-rendszer első könyvtári jogszabálya csak 1947-ben, az olvasással kapcsolatos nemzeti szabályozás 1952-ben látott napvilágot. Szemmel láthatólag nem volt sürgős a közkönyvtárakkal kapcsolatos szabályozás megalkotása, és ezt a negyven évet elméletileg a merev szervezet, a gyakorlatban azonban a koordináció hiánya jellemezte.

Az egyetemi könyvtárak egy része a hagyományok alapján a kulturális, más részük az oktatási minisztérium irányítása alá tartozott. Ezek a

könyvtárak nem kaptak megfelelő anyagi támogatást, ahogy a Nemzeti Könyvtárnak sem szentelt kellő figyelmet a rendszer. Mindezek ellenére megindult az új szolgáltatások bevezetése, megkezdtek a nemzeti bibliográfia, a *Bibliografía Española* kiadását.

A diktatúra 1975-ös bukása után, 1980-tól indult meg az a folyamat, amelynek során az autonóm tartományok vették kezükbe a kulturális ügyek, az alsó- és felsőfokú oktatás, a tudománypolitika és a könyvtárügy irányítását minden régióban.

Ugyanakkor nemzeti intézmények is vannak. A Nemzeti Könyvtár mellett a tartományi közkönyvtárak is központi irányítás alatt állnak, annak ellenére, hogy működtetésük az autonóm tartományok hatáskörébe tartozik.

A Kulturális Minisztérium elsősorban erősíteni kívánja a közkönyvtárakat a nemzeti rendszerben. Közel 9 milliárd pezétát fordítottak az elmúlt tíz évben könyvtáráépítésre. 1989-ben megszületett a tartományi közkönyvtárak automatizálásának terve, és az 51 könyvtárból már 34-ben megtörtént a gépesítés. Létrejött a nemzeti könyvtári rendszer, amelyet a Nemzeti Könyvtár vezet, és magában foglalja a tartományi közkönyvtárakat. Nem tagjai a rendszernek az iskolai könyvtárak, a felsőoktatási könyvtárak azonban igen.

A fontos törekvésnek tekintett nemzeti szintű koordináció egyik kézzelfogható eredménye a *Catálogo colectivo de patrimonio bibliográfico* (A bibliográfiai hagyomány közös katalógusa, 1985), a tartományi közkönyvtárak 150 ezer rekordját tartalmazó REBECA adatbázis, amely 1990 óta működik, és egyaránt hasznos a katalogizálás és a könyvtárközi kölcsönzés terén. Nemzeti szintű a MARC-formátum használata. Katalóniában pedig több könyvtártípus használja a VTLS integrált könyvtárgépesítési rendszert.

A minisztérium támogatja az adatbázisok terjesztését, így a *Libros españoles en venta* kereskedelmi könyvadatbázis (a Books in Print spanyolországi megfelelője) kiadását CD-ROM-on.

Spanyolországban közel 3000 közkönyvtár működik, több mint 23 milliós könyvvállománnyal. Ezek fenntartása az autonóm kormányzatok feladata, amihez azok a megfelelő jogi szabályozást is megalkották. Ötezer lakos felett kötelező köz-